

ลิมอีสาน

ลิม คือคำเรียกของโบสถ์หรือพระอุโบสถในภาษาวัฒนธรรมไทย-ลาว ถือเป็นหนึ่งในสิ่งก่อสร้างที่มีสถาปัตยกรรมโดดเด่นในวัดวาอารามของภาคอีสาน ซึ่งวัสดุก่อสร้างที่นำมาใช้และการออกแบบตกแต่งต่างๆ ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม และคติความเชื่อของชาวไทยอีสานได้เป็นอย่างดี

วัสดุที่ชาวไทยอีสานนำมาก่อสร้างลิม หรือ อุโบสถ ในยุคเก่า ส่วนใหญ่เป็นวัสดุประเภทไม้ซึ่งหาได้ง่ายในธรรมชาติ อาจจะเป็นไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่ หรือหอยก็ได้ ลิมในภาคอีสานมีขนาดไม่ใหญ่โต เป็นโบสถ์เล็กๆ พอเพียงสำหรับทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ สะท้อนให้เห็นว่า ลิมเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับใช้ในกิจของสงฆ์เท่านั้น อาทิ พิธีอุปสมบท หรือการกฐิน ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับกิจของฆราวาส โดยหากฆราวาสจะเข้ามาในเขตวัดเพื่อประกอบพิธีทางศาสนาหรือทำบุญทำกุศลต่างๆ ก็ให้ใช้ลานวัดหรือศาลาวัดที่มีขนาดใหญ่กว่า

ลิมอีสาน สามารถแบ่งลักษณะตามการกำหนดเขตพื้นที่สำหรับประกอบกิจของสงฆ์ ได้แก่ *ลิมบก* ซึ่งหมายถึงลิมในเขตวัดทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นสิ่งก่อสร้างถาวรที่ทำจากไม้ อิฐ หรือดิน และ *ลิมน้ำ* ซึ่งก่อเป็นฐานในพื้นที่ที่มีน้ำไหลผ่านล้อมรอบ อย่างเช่นแม่น้ำลำคลองต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นลิมที่ใช้ชั่วคราว ซึ่งในคติของพุทธศาสนาลัทธิลัทธิ ก่อว่าน้ำเป็นสิ่งบริสุทธิ์สำหรับชำระล้าง จึงสามารถใช้น้ำเป็นมณฑลล้อมรอบเป็นเขตพัทธสีมา

ลิมบก ยังสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ *ลิมไม้* *ลิมก่อ* และ *ลิมโถง* เนื่องจากบริเวณภาคอีสาน โดยเฉพาะอีสานทางใต้ เป็นเขตพื้นที่มีป่าไม้มาก ชาวอีสานจึงนิยมก่อสร้างลิมไม้ เนื่องจากเป็นทรัพยากรที่มีอยู่มาก ลิมไม้ส่วนใหญ่ก่อสร้างเป็นอาคารลักษณะคอกสูง ขนาดไม่ใหญ่โต แต่พอที่จะประดิษฐานพระพุทธรูปประธานองค์เล็กได้ ทำประตูทางเข้าออกไว้เพียงช่องเดียว มีหน้าต่างไม่เกินด้านละ 2 บาน แม้จะดูเป็นสิ่งก่อสร้างที่เรียบง่าย แต่ก็มีเสน่ห์ในตัว ด้วยความสุนทรีย์ทางศิลปะของชาวบ้านที่สอดแทรกไว้ในการก่อสร้าง เช่น เทคนิควิธีการเข้าไม้ การแกะสลักไม้เป็นลวดลายต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะประดิษฐ์ประดอยทำเพื่อเป็นการบูชาพุทธศาสนา

ลิมโถง มีหน้าตาเหมือนอาคารศาลา ประกอบด้วยเสาไม้อยู่บนฐานรองรับหลังคา ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีฝาผนัง หรืออาจมีฝาเฉพาะด้านที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน ต่อมาคือ ลิมก่อ หมายถึงมีการก่อผนังทั้ง 4 ด้านเป็นอาคารที่ก่อด้วยอิฐดิบ การก่อสร้างลิมก่อค่อนข้างมีความประณีตมากกว่าลิมไม้ โดยมีการประดับตกแต่งผนังหรือฐานบันป่วนเป็นลวดลายต่างๆ ให้สวยงาม มีการทำช่องประตู ช่องหน้าต่าง ซึ่งไม่เกินด้านละ 2 ช่อง

ด้วยความที่ลิมมักทำจากไม้หรือวัสดุไม่ถาวรทน ส่วนใหญ่จึงผุพังไปตามกาลเวลา แต่ยังคงพบเห็นได้ในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุดรธานี จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดกาฬสินธุ์ หรือในหลายพื้นที่ของจังหวัดอุบลราชธานีอย่างไรก็ตาม เท่าที่สำรวจพบจะนับอายุย้อนไปได้ไม่เกินปีพุทธศักราช 2500 ในปัจจุบัน มีความพยายามของวัดใหม่ๆ ในภาคอีสานในการอนุรักษ์ลิมอีสาน โดยสร้างพระอุโบสถหรือสร้างลิมในรูปแบบที่รักษาความเป็นเอกลักษณ์ไว้แต่สร้างให้มีขนาดใหญ่โตขึ้น เพื่อให้สามารถรองรับจำนวนพระสงฆ์สามเณรที่เพิ่มขึ้น และต้องใช้เป็นพื้นที่สำหรับอุบาสก อุบาสิกา ที่มาปฏิบัติธรรมกันมากขึ้นด้วย

ลิมอีสานที่วัดป่าแสงอรุณ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นลิมที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยกให้เป็นลิมอีสานตัวอย่าง เป็นลิมหลังใหญ่ขนาด 9 ห้อง มีลักษณะตามลิมโบราณกึ่งไทยกึ่งลาว สร้างด้วยอิฐปูนมีลวดลายประดับตกแต่ง ช่อฟ้าเป็นรูปพญานาค ที่สันหลังคาเป็นเรือนยอดหลังเล็กๆ ภาษอีสานเรียกว่า *ยอด-ผา-สาท* นอกจากนี้ ยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีความสนใจแห่งหนึ่งในภาคอีสาน